

CONGRESVERSLAGBOEK:
GOEDGEKEURDE ORIËNTATIES

10^e Statutair Congres Vlaams ABVV
4&5 mei 2018

ROOD IS TROEF

Slimme antwoorden voor de vakbond van morgen

VLAAMS
ABVV

een sterke vakbond is
broodnodig

Een klimaatneutrale en circulaire economie

1

1. Onze uitgangspunten

1.1. Principes voor een rechtvaardige transitie

Nu handelen

De klimaatverandering is volop aan de gang en grondstoffen geraken op. Landen en bedrijven die de moed hebben om op een doordachte manier voorop te lopen in de transitie, hebben er vaak het meeste voordeel bij. Europa, België en Vlaanderen kunnen en mogen niet wachten tot alle landen waterdichte akkoorden afsluiten die de nodige maatregelen bevatten om het akkoord van Parijs waar te maken.

Een sturende overheid

Een toekomstgerichte overheid stuurt; ze laat de transitie niet over aan de markt en houdt cruciale activiteiten zoals energie, water, spoorwegen en publieke banken in eigen beheer. Op die manier maakt ze controleerbaar kapitaal vrij voor gerichte duurzame investeringen. Het doorgeschoten neoliberale beleid om door besparingen en privatisering een kleinere rol aan de overheid toe te kennen, moet omgekeerd worden, ten gunste van de openbare diensten.

Er is behoefte aan een sterke en sociale overheid om het nodige beleid uit te werken en dat op internationaal, Europees, Belgisch, Vlaams en lokaal niveau. De verschillende overheden moeten daarbij goed samenwerken. Vlaanderen moet de internationale afspraken en engagementen strikt nakomen. De inspanningen voor het klimaat moeten zoveel als mogelijk in Vlaanderen gebeuren en bv. niet via het aankopen van uitstootrechten bij andere landen. De lokale besturen staan het dichtst bij de bevolking en kunnen in hun projecten tegelijk economische, sociale en ecologische overwegingen meenemen.

Een economie ten dienste van de samenleving

De economie van de toekomst staat ten dienste van de samenleving, ze voorziet in de behoeften van iedereen. Dit betekent dat de cruciale activiteiten onder controle zijn van de overheid en dat daarnaast de burgers zelf meer de economie in handen nemen (bv. via de productie en het beheer van gemeenschapsgoederen) en de overheid hen daarbij ondersteunt. Het houdt in dat - ook van onderuit - gewerkt wordt aan collectieve oplossingen om er zo voor te zorgen dat iedereen mee is.

Private monopolies moeten vermeden worden. De initiatieven van overheden en burgers moeten elkaar versterken en aanvullen. (Lokale) overheden worden aangemoedigd om publieke energiebedrijven op te richten. Burgercoöperaties moeten de mogelijkheid krijgen om daarin te participeren.

Een duurzame ontwikkeling is meer dan ooit een must

Een maatschappelijke ontwikkeling, waarbij het gebruik van hulpbronnen, de bestemming van investeringen, de gerichtheid van technologische ontwikkeling en institutionele veranderingen worden afgestemd op zowel toekomstige als huidige behoeften. Solidariteit in tijd en ruimte en sociaal-ecologische rechtvaardigheid zijn hierbij de centrale uitgangspunten. Daarom komt het er op aan beslissingen over belangrijke maatschappelijke uitdagingen uit de economische privésfeer te halen, en ze democratisch te laten beslechten, los van de marktlogica. Pas dan kan het potentieel van een technologische ontwikkeling op maat van mens en planeet echt tot zijn recht komen.

Lokale verankering

De klimaatneutrale en circulaire economie kan bedrijven in Vlaanderen verankeren en lokale

economische activiteit aanmoedigen. Dat kan door iedereen te steunen bij het besparen van energie en het bouwen van installaties voor hernieuwbare energie. Het kan door (materiaal)kringlopen te sluiten en zo het transport van grondstoffen, afval, recyclagematerialen en producten te beperken. Voor zover materialen - zoals biomassa - niet meer gerecycleerd kunnen worden, moeten ze ingezet worden voor de lokale productie van hernieuwbare energie.

De lokale verankering van de klimaatneutrale en circulaire economie wordt beslissend beïnvloed door een industrieel beleid dat op een gecoördineerde wijze op regionaal, nationaal en internationaal niveau inzet op de uitbouw van ecologische en circulaire economische clusters en samenwerkingsverbanden. Deze clusters omvatten niet alleen bedrijven, maar ook bredere troeven in de samenleving, zoals scholen en universiteiten, schoon water, sociale bescherming, mededingingswetten, kwaliteitsstandaarden en markttransparantie.

Besparen op energie, grondstoffen en materialen en niet op jobs.

De economie die wij willen is sterker omdat ze zo zuinig mogelijk omgaat met energie en materialen. Dat levert dikwijls extra banen op. Zuinig omgaan met grondstoffen en materialen draagt vaak automatisch bij aan energie-efficiëntie. De overheid kan dit alles aanmoedigen via het innovatiebeleid, het industrieel beleid, de fiscaliteit, enz. De overheid ontwikkelt een beleid gericht op het verlengen van de levensduur van producten. Drinkwater dient expliciet ook als een grondstof beschouwd en behandeld te worden.

De vervuiler betaalt

Bij vervuiling is er een gedeelde verantwoordelijkheid tussen producent en consument, het principe moet beiden

responsabiliseren. Arbeid kan goedkoper gemaakt worden met het geld dat de overheid ontvangt als ze vervuiling (bv. de uitstoot van broeikasgassen) en verspilling van grondstoffen duurder maakt. Zo komen er extra jobs, is er minder milieuschade en versnelt de omslag naar een klimaatneutrale en circulaire economie. Het is niet de bedoeling om hier gemaakte producten te vervangen door ingevoerde producten als het maken en vervoeren ervan meer vervuiling veroorzaakte. Er zijn ook oplossingen nodig voor minder begoeden.

Bredere behoeftendekking

De klimaatneutrale en circulaire economie zorgt ervoor dat verspillende consumptie, met de daarbij horende energieconsumptie en (milieu)vervuiling, wordt afgeremd. De besparing die dit oplevert, wordt gebruikt om de basisbehoeften van de meest hulpbehoevenden te dekken. Dit verkleint de ongelijkheid in de maatschappij en krijkt de algemene welzijnsstandaard op.

Dat kan o.a. door te mikken op energiezuinige gebouwen, transport en goederen; op producten die langer meegaan, gedeeld worden, eenvoudig te hergebruiken en te herstellen zijn; en via invoering van een BTW tarief voor particulieren om investeringen in milieutechnologie aan woningen en in het verkeer te bevoordelen (bv 6% op fietsherstellingen en zonnepanelen).

Aandacht voor winnaars en verliezers

De overgang naar een klimaatneutrale en circulaire economie zal winnende en verliezende bedrijven opleveren, met de hieraan verbonden gevolgen voor de werkgelegenheid. Een toekomstgerichte overheid ontwikkelt een beleid dat ruimte schept voor winnaars én ze brengt in kaart wie de potentiële verliezers zijn. De overheid moet bedrijven zo ver krijgen dat ze hun economische activiteiten bijsturen

1

zodat ook zij mee geraken. De overheid moet werk maken van een evenwichtige aanpak op maat van de verschillende sectoren die oog heeft voor de tewerkstellingseffecten van maatregelen.

Het kan niet de bedoeling zijn dat vervuilers zich enkel verplaatsen naar een ander land. Er zijn oplossingen nodig voor de werknemers, bv. door ze te herscholen en ze te leiden naar toekomstgerichte jobs en sectoren. Het is onze syndicale opdracht om in deze jobs en sectoren te werken aan correcte loon- en arbeidsvoorwaarden.

Leefbare en werkbare jobs voor iedereen

De overheid en de bedrijven spelen beide een cruciale rol bij de uitbouw van klimaatneutrale en circulaire economische activiteiten. Ze moeten daarbij maximaal oog hebben voor het behouden van (meestal veranderde) bestaande jobs en voor het scheppen van nieuwe jobs. Het moet gaan om werkbare jobs die een leefbaar loon opleveren. Het organiseren van de nodige opleiding en vorming is daarbij zeer belangrijk.

Sociale rechtvaardigheid

Een sociaal rechtvaardige transitie voldoet aan volgende criteria:

- Alle sectoren en partijen leveren een bijdrage: de overheid, de energiesector, de mobiliteitssector, de bouw, de industrie, de landbouw en de voedingssector, de financiële sector, de gezinnen / individuele burgers, enz.
- De sterkste schouders dragen de zwaarste lasten. Iedereen betaalt een redelijk aandeel van de kosten van investeringen. Iedereen deelt in de baten.
- Beleid komt tot stand én wordt uitgevoerd met ruime inspraak van burgers en werknemers.

- Sociale en ecologische dumping wordt aangepakt. In beide gevallen zijn de mensen die minder sterk staan in de samenleving vaak het grootste slachtoffer. Dit geldt in de eerste plaats voor de armen in het Zuiden.

Kennis, vaardigheden en mogelijkheden om in actie te schieten

Besef van de problemen én zicht op de eigen bijdrage aan oplossingen zijn cruciaal. En dat niet alleen bij bedrijven of belangenvertegenwoordigers maar ook bij burgers. Overheid, bedrijven en burgerinitiatieven tonen mensen wat ze zelf allemaal kunnen doen én staan maximaal open voor hun ideeën.

Ruimte voor creativiteit

De maatschappij zet in op duurzame technologische, economische en sociale innovatie die gericht is op het oplossen van maatschappelijke problemen. De overheid zet experimenten op, brengt goede voorbeelden in kaart en versterkt wat in de praktijk echt werkt. De overheid geeft ook zelf het goede voorbeeld door publieke investeringen in duurzame energieproductie en openbaar vervoer.

Een nieuw financieel systeem

Er zijn veel financiële middelen nodig om de omslag te kunnen maken. Er is geld genoeg in de wereld, maar het wordt niet ingezet voor de juiste dingen. Er is een hervorming nodig die een halt toeroept aan de dominantie van de financiële instellingen over de economie. De maatschappij heeft behoefte aan banken en beurzen die slapend en speculatief kapitaal vrijmaken en aan het werk zetten in bedrijven die bouwen aan een klimaatneutrale en circulaire toekomst. Een openbare investeringsbank is een cruciale hefboom voor een rechtvaardige transitie en een democratische organisatie van de

economie. Duurzame beleggingen en investeringen via burgercoöperaties kunnen hier ook toe bijdragen. Omdat dit een cruciaal maar ingewikkeld thema is, moet het debat hierover verder gevoerd worden binnen het ABVV in al zijn geledingen.

Bedrijven die de ommezwaai naar een klimaatneutrale en circulaire toekomst wel willen maar niet kunnen maken, dienen maximale begeleiding en ondersteuning te krijgen om een reconversieplan op te stellen en om te voorkomen dat financiële instellingen over de toekomst van het betreffende bedrijf zou beslissen door bijvoorbeeld het niet of minder soepel toekennen van leningen. Er moet ook gezocht worden naar alternatieve manieren van financiering, bv. Europese subsidiëring.

1.2. Onze basisstrategie

Om zo snel mogelijk naar een zeer lage uitstoot van broeikasgassen te gaan, zal de economie - en in het bijzonder de industrie - grote wijzigingen ondergaan. Ook de circulaire economie houdt een grondige wijziging in van de structuur van de economie.

Een overheid die deze omslag grondig onderzoekt, voorbereidt en stuurt, is onmisbaar. Er is dus behoefte aan een transitie-kenniscentrum dat studiewerk verricht over de vraag wat de omslag naar een klimaatneutrale en circulaire economie betekent voor de diverse economische sectoren en hun werknemers.

Het gaat om kennisverzameling over:

- de situatie op het vlak van energiebevoorrading in de verschillende economische sectoren;
- de verschillende materiaalstromen (metalen, hout en andere biomassa, nutriënten, kunststoffen,

voedsel, drinkwater, cement, ...) en de economische clusters die met elk van die stromen verbonden zijn;

- de van belang zijnde trends en op til zijnde veranderingen ter zake en de mogelijkheden om stappen vooruit te zetten (bv. de manieren waarop kringlopen gesloten kunnen worden in economische clusters);
- de transitieprioriteiten, de te bereiken transitiedoelen, de mogelijke hinderpalen daarvoor, de sociaal-economische opportuniteiten;
- de lessen die getrokken kunnen worden uit bestaande goede voorbeelden en uit minder gelukte experimenten;
- de impact van dit alles op sectoren en bedrijven en op de daarmee samenhangende tewerkstelling en kwaliteit van de arbeid.

Deze rapporten zijn vervolgens het voorwerp van sociaal overleg en sociale akkoorden in de schoot van de SERV.

Het sociaal overleg moet op het juiste niveau plaatsvinden: federaal voor de federale materies, regionaal voor de regionale materies. Als het studiewerk problemen en/of belangrijke kansen aan het licht brengt, stellen de sociale partners een sectoraal transitieplan op - met o.a. aandacht voor vorming en opleiding - om tijdig de noodzakelijke omslag te kunnen maken op een haalbare en rechtvaardige manier.

Uiteindelijk is het aan de overheid om - samen met de sectorfederaties van bedrijven, de vakbonden en het overige middenveld - **een concreet beleid uit te werken**. Een kernlid van de regering moet daarvoor de politieke verantwoordelijkheid dragen.

- De actoren werken per sector **roadmaps** uit die aangeven hoe de sector zo snel mogelijk klimaatneutraal en circulair gemaakt kan worden.

1

Daarin wordt in kaart gebracht welke doorbraken nodig zijn op het vlak van technologie, infrastructuur, organisatie, businessmodellen (manieren om geld te verdienen), onderwijs, opleiding en vorming van werknemers. Voor de bouwsector gaat het bv. om het vastleggen van het lange-termijn-ambitieniveau op het vlak van energieprestaties van gebouwen, een strategie voor de innovatie op het vlak van duurzame bouwmaterialen en energiezuinig renoveren, alsook een strategie voor het informeren en voor opleiding en vorming van het personeel van de sector.

- De overheid werkt een ambitieus investeringsplan uit.
- De overheid herzielt zijn beleid op het vlak van **innovatie, steun, fiscaliteit, normen en vergunningen** en stemt het af op deze roadmaps. De overheden kunnen bv. geen steun blijven geven voor belangrijke nieuwe installaties en voor substantiële uitbreidingen van bestaande installaties als het in gebruik nemen ervan leidt tot een belangrijke stijging van de uitstoot van broeikasgassen of tot het behoud van de uitstoot op een onhoudbaar hoog niveau in het licht van de Europese lange-termijn-doelstellingen. De Vlaamse overheid moedigt de hogere overheden op Federaal en Europees niveau aan om de gegeven steun aan nieuwe en bestaande installaties die de uitstoot van broeikasgassen bevorderen te stoppen.
- De overheid maakt verder werk van duurzame en innovatieve overheidsopdrachten en -aankopen met bijzondere aandacht voor het sociale luik (bv. geen sociale dumping).

Sectoren en bedrijven evalueren geregeld in welke mate hun activiteiten, installaties en eigendommen gevoelig zijn voor

klimaatverandering en grondstoffenschaarste en in welke mate ze sporen met een klimaatneutrale en circulaire economie. Ze leveren vervolgens inspanningen om hun verbruik van energie en grondstoffen en hun uitstoot van broeikasgassen te verlagen en hun veerkracht op dit vlak te verhogen. Ze zoeken naar grondige (langetermijn-)oplossingen die de verschillende uitdagingen op het vlak van duurzaamheid samen (integraal) aanpakken.

- Alle relevante bedrijfstakken/bedrijven voeren om de vier jaar deze analyse uit en maken ze openbaar. De analyse vormt het voorwerp van sociaal overleg. Dit sociaal overleg moet op het juiste niveau plaatsvinden: federaal, regionaal, bedrijfsniveau.
- Bedrijven die actief zijn in de fossiele economie (fossiele brandstoffen, petrochemie) gaan na in welke mate ze kwetsbaar zijn voor beperkingen op het vlak van de ontginning, de distributie en het gebruik van fossiele brandstoffen en grondstoffen.
- Bedrijven in de financiële sector gaan na wat het klimaat-effect is van bedrijven waarin ze willen investeren of waaraan ze (al dan niet goedkopere) leningen en andere financiële instrumenten willen verstrekken. Ze bekijken in welke mate ze kwetsbaar zijn voor de afwaardering van (o.a. fossiele) activa van bedrijven waarin ze investeren (bv. oliereserves).

Als vakbond kiezen we resoluut voor de ommekeer naar een klimaatneutrale en circulaire economie waarbij de militanten, het kader en de vrijwilligers een cruciale rol krijgen.

De klimaatverandering zal de werknemers en de sociaal zwakkeren immers nog het meest treffen. Korte termijnbelangen van bepaalde bedrijven en

overheden zijn echter obstakels voor de vlotte transitie naar een klimaatneutrale economie. Daarom is het onze rol als syndicale tegenmacht om samen met anderen voldoende maatschappelijk en politiek draagvlak te creëren om de transitie naar een klimaatneutrale economie te doen slagen.

- We werken nog meer samen met iedereen die wil aan de rechtvaardige transitie: internationale, Europese, Belgische en Vlaamse vakbonden, middenveldorganisaties, moedige overheden, vooruitstrevende onderdelen van het bedrijfsleven en de sociale economie. We proberen samen met hen kennis te verwerven, visie te ontwikkelen, samen onze belangen te behartigen, goede praktijken uit te wisselen, experimenten op te zetten. We nemen deel aan de activiteiten van de bestaande transitie-arena's die door de overheid getrokken worden, zoals die voor duurzaam bouwen en wonen (Duwobo) en circulaire economie (Plan C).
- Omdat het Europese niveau erg belangrijk is om een duurzame economie op te bouwen, ondersteunen we het Europees Vakverbond om zijn werking hierrond verder uit te bouwen en om zwaarder door te wegen op de Europese besluitvorming.
- Via het interprofessionele (SERV) en sectorale sociaal overleg streven we naar akkoorden over de klimaatneutrale en circulaire economie. We wachten niet af maar proberen de verwachte veranderingen in de goede richting te sturen.
- We zetten verder in op vorming over de duurzame economie.
- We streven er naar dat bedrijven een energie-audit laten uitvoeren en een energieplan opstellen. In die bedrijven waar dat al is gebeurd - bv. omdat ze de energiebeleidsovereenkomst (EBO) ondertekenden - waken we erover dat de

voortgang die geboekt wordt bij de uitvoering van het plan jaarlijks toegelicht wordt. In overeenstemming met wat daarover staat in de EBO maken we afspraken met de werkgever over de bewustmaking en het engagement van de werknemers rond efficiënt energiegebruik.

- We bekijken hoe we - o.a. op industrieterreinen - de samenwerking kunnen versterken tussen bedrijven om energiebesparende en circulaire maatregelen te nemen. Het gaat bijvoorbeeld over warmtenetten, het optimaal inplanten van installaties voor hernieuwbare energie op een bedrijventerrein, gemeenschappelijke duurzame mobiliteit, projecten op het vlak van industriële symbiose waarbij afval van het ene bedrijf grondstof wordt voor het andere, enz. We informeren onze militanten over de mogelijkheden en we kaarten het thema aan in het sociaal overleg.
- We hebben niet alleen oog voor de belangen van de groepen die we bereiken via onze reguliere syndicale bedrijfswerking, maar ook voor die van de werknemers en werklozen die dreigen achter te blijven en ook voor die van de nieuwe groepen en beroepen die ontstaan in het kader van de veranderende economie.
- Het Vlaams ABVV ontwikkelt zelf campagnes en acties die bijdragen aan de overgang naar een rechtvaardige klimaatneutrale en circulaire economie. We werken ook mee aan gelijkaardige campagnes en acties van andere organisaties en van samenwerkingsverbanden zoals het transitienetwerk van het middenveld, op voorwaarde dat ze in de lijn liggen van onze visie en principes. Het betreft bv. initiatieven over energiebesparing, hernieuwbare energie voor iedereen, het in publieke handen houden van cruciale voorzieningen zoals energienetten, en het vrij maken van geld dat geïnvesteerd is in

1

de fossiele economie om het op een doordachte manier te herinvesteren in toekomstgerichte economische activiteiten.

- Via de groepsaankopen van Samen Sterker zorgen we ervoor dat zoveel mogelijk mensen toegang krijgen tot betaalbare en duurzame goederen en diensten en overtuigd worden om de stap naar meer duurzame consumptie te zetten.
- We ondersteunen een transitie die ook op wereldvlak doeltreffend, rechtvaardig en duurzaam is. We zijn solidair met de meest kwetsbare landen en groepen in de samenleving. De vakbonden dienen zich in hun internationale werking hierop te oriënteren en aan agendasetting te doen.

2. Stappen naar een klimaatneutrale economie

2.1. Schone energie in een beter systeem

Energiebeleid

Energie is een basisbehoefte én is cruciaal voor onze economie. De overheden van dit land moeten daarom de regionale versnippering van het beleid tegengaan en werk maken van een samenhangend energiebeleid dat er op gericht is om op langere termijn een koolstofvrij, veilig en duurzaam energiesysteem tot stand te brengen met respect voor de wet op de kernuitstap.

Het energiebeleid wordt efficiënter en meer samenhangend als het op het federale niveau gebundeld wordt. Het is niet de taak van de overheid om de inkomsten en winsten van private energiebedrijven te verzekeren. We kunnen de toekomst van de planeet en het voortbestaan van

de menselijke soort niet in de handen leggen van marktwerking en het private initiatief.

Daarom ijvert het Vlaams ABVV zoveel als mogelijk voor een energiesector in publieke handen met zowel overheidsbedrijven als burgercoöperatieven als vaste waarden. Als vakbond willen we inspraak over hoe zo'n toekomstgericht systeem er uit ziet en hoe het tot stand kan komen. De overgang naar een dergelijk systeem houdt immers een reconversie in die in goede banen geleid moet worden met een planmatige aanpak. Indien private bedrijven ingeschakeld worden in de uitvoering van de reconversieplannen, moeten zij akkoord gaan met duidelijke ecologische en sociale criteria.

Energiebesparing

Werk maken van energiebesparing verdient een hoge prioriteit. De goedkoopste energie is de energie die niet gebruikt wordt. Efficiënt omgaan met energie kan ook heel wat jobs opleveren.

Energieleveranciers halen tot nu toe hun inkomsten uit de productie en de levering van energie. Daar valt steeds minder geld mee te verdienen. Sinds enkele jaren bieden ze daarom allerlei energiediensten aan (bv. slimme thermostaten). Dat is positief, op voorwaarde dat de overheden erop toezien dat die nieuwe manieren om geld te verdienen leiden tot een aanzienlijke energiebesparing, meer hernieuwbare energie, een daling van de energiefactuur en het behoud van het comfort voor de klanten.

Een toekomstgerichte overheid zorgt ervoor dat iedereen de mogelijkheid heeft om te beschikken over degelijke, energiezuinige toestellen (bv. koelkasten, televisies, LED-verlichting). Ze moeten dus voor iedereen betaalbaar zijn. Energiezuinig houdt bijvoorbeeld in dat de toestellen geen

elektriciteit verbruiken als ze niet in gebruik zijn. Tegelijk zorgt de overheid ervoor dat deze toestellen ook 'circulair' worden, wat wil zeggen dat ze langer meegaan en gemakkelijk te herstellen zijn.

De Europese, federale en regionale overheden moeten zoeken naar de beste manieren om dat doel te bereiken. Dat kan bijvoorbeeld door hoge kwaliteitseisen (productnormen), langere wettelijke termijnen productgaranties voor consumenten, betrouwbare en eenvoudige kwaliteitsbeoordelingen (keurmerken), deelsystemen, het opzetten van specifieke programma's voor minder begoeden, het ondersteunen van groepsaankopen (bv. Samen Sterker), belastingen en/of subsidies, ondersteuning van gerichte innovatie, enz.

De ontwikkeling van duurzame/innovatieve productieprocessen en verdienmodellen (bv. product als dienst-modellen) heeft nood aan bijkomende investeringen. Gerichte investeringssteun en fiscale stimuli, gekoppeld aan specifieke voorwaarden, kunnen hierin een belangrijke rol spelen.

Hernieuwbare energieproductie

We vragen om niet te investeren in nieuwe **kerncentrales** en om de bestaande centrales te sluiten volgens de door de federale overheid vastgestelde timing die bepaalt dat de laatste centrales gesloten worden in 2025. De sluiting moet gekoppeld zijn aan een onderhandeld akkoord over de toekomst van de aldaar tewerkgestelde werknemers. Er moet zo snel mogelijk werk gemaakt worden van een reconversieplan voor de werknemers in die sector.

Een duurzame maatschappij gaat volop voor investeringen in energie uit **hernieuwbare bronnen**: wind, zon, waterkracht, aardwarmte (geothermie) en

kleinschalige biomassa (o.a. materiaal van planten en bomen) die geoogst en gebruikt kan worden zonder schade toe te brengen aan de leefomgeving. Vlaanderen voert daartoe een ambitieus maar kostenefficiënt beleid om in eigen land veel meer hernieuwbare energie op te wekken. In een overgangperiode worden flexibele gascentrales ingezet om de elektriciteitsbevoorrading te verzekeren.

Met installaties voor hernieuwbare energie gaan bedrijven en gezinnen steeds meer zelf voorzien in hun eigen energiebehoefte. Deze **zelfproductie** is een stap in de richting van een klimaatneutrale economie en zorgt bovendien voor een sterkere lokale verankering van de economische activiteit. We vragen een beleid dat zelfproductie op een economisch verantwoorde wijze ondersteunt, o.a. via zelfproductie in coöperatieve projecten op wijkniveau/ woonkorrel en voor betrokkenheid zorgt, lokale verankering. Met subsidies voor zover dat echt nodig is om vooruitgang te boeken, maar ook door mensen zoveel mogelijk praktisch op weg te helpen. Mensen die niet kapitaalkrchtig genoeg zijn om zonnepanelen te kopen moeten de kans hebben om hun dak te verhuren voor zonnepanelen aan coöperaties.

Een **overheid** die het goede voorbeeld geeft, zorgt voor de nodige investeringen zodat (goed gelegen) overheidsgebouwen zoveel mogelijk voorzien in hun energiebehoefte en in de energiebehoefte van de buurt, o.a. door ze uit te rusten met zonnepanelen, zonneboilers en warmtepompen.

We willen dat Vlaanderen werk maakt van publieke en **collectieve systemen** voor de opwekking van hernieuwbare energie die zoveel mogelijk burgers betrekken. De overheid kan bv. de daken van

1

publieke gebouwen ter beschikking stellen zodat energiecoöperaties er zonnepanelen op kunnen plaatsen. Ze kan ook goed gekozen terreinen ter beschikking stellen voor de bouw van coöperatieve windmolens.

Het is aan de overheid om de burgers goed te informeren over de mogelijkheden die zij hebben om gebruik te maken van **zonne-energie** en om van zonne-energie een interessante investering te maken voor iedereen door in te zetten op grote daken, appartementsgebouwen en huurwoningen. De overheid zorgt ervoor dat deze investeringen rendabel zijn en blijven, zonder te veel steun te geven.

Voor **nieuwbouwwoningen** legde de overheid al de verplichting op om een bepaalde minimumhoeveelheid energie te halen uit hernieuwbare energiebronnen. We vragen dat onderzocht wordt hoe zo'n verplichting uitgebreid kan worden tot andere gebouwen en/of tot winstgevende bedrijven die een deel van hun winst reserveren.

We gaan na of en hoe we de daken van **vakbondsgebouwen** optimaal kunnen benutten voor het opwekken van hernieuwbare energie met zonnepanelen zodat we minstens het eigen elektriciteitsverbruik in vakbondsgebouwen op een rendabele manier kunnen dekken. We kopen gas en elektriciteit in via Samen Sterker, het eigen initiatief voor groepsaankopen. We streven ernaar dat er op termijn 100% hernieuwbare energie ingekocht wordt.

Het beheer van energienetten

De netten voor het vervoer van elektriciteit, gas en warm water (en in de toekomst mogelijk ook waterstof) zijn de ruggengraat van onze

energievoorziening en zijn in die zin een publiek goed. Het is aan de netbeheerders om te investeren in de energienetten zodat ze optimaal bijdragen aan energie-efficiëntie, bevoorradingszekerheid, integratie van hernieuwbare energie, het inzetten van efficiënte en betaalbare vormen van energieopslag en tenslotte lokale tewerkstelling en werkbaar werk.

Vlaanderen moet zijn **warmtenetten** veel meer uitbouwen. Ze zijn nodig voor het vervoer van het heet water dat verwarmd is met aardwarmte of biomassa en voor het vervoer van warm water waarvan de temperatuur te laag geworden is om het nog te kunnen gebruiken in industriële processen (restwarmte). Naar Nederlands voorbeeld vragen we dat de lokale besturen of samenwerkingsverbanden van lokale besturen en sociale partners worden betrokken via een stuurgroep en warmteregisseurs aanstellen die activiteiten rond duurzame warmte uitbouwen.

Vlaanderen moet zijn **elektriciteitsnetwerk** aanpassen om goed te kunnen omgaan met de elektriciteit van de vele nieuwe installaties voor hernieuwbare energie die verspreid opgesteld staan (zonnepanelen, windmolens). De netten van de toekomst kunnen omgaan met tijdelijke overschotten of tekorten aan hernieuwbare elektriciteit (bv. op dagen met veel of weinig zon en wind), met opslagsystemen zoals batterijen of door uitwisseling van energie met de buurlanden.

Ook **gasnetten** blijven in een eerste periode belangrijk. Maar ze vervoeren een fossiele brandstof en daar moeten we op termijn van af. Er is dus voorzichtigheid geboden met bijkomende investeringen in dat net. De overheid en netbeheerders gaan na of dat net op termijn kan

omgebouwd worden, bv. om er waterstof mee te vervoeren.

Het **beheer** van netten blijft in essentie in handen van de (lokale) overheden. Het gaat immers om een monopolieactiviteit, een belangrijke openbare dienstverlening en een sleutelactiviteit in de omslag naar een klimaatneutrale economie.

De overheid waakt over de gezonde financiële toestand van de netbeheerders. En de netbeheerders beschikken over de nodige financiële middelen. Maar we willen niet dat die gezocht worden bij buitenlandse groepen of via een beursgang. Een deel van de oplossing is dat de jaarlijkse (gewone) investeringen zoveel mogelijk betaald worden met lopende inkomsten en niet met leningen zoals nu (vooral bij Eandis) het geval is. We vragen dat burgercoöperaties de mogelijkheid krijgen om aandeelhouder te worden van de (distributie) netbeheerders. Ze dragen bij aan de lokale verankering en aan het noodzakelijke overleg tussen de netbeheerders en de netgebruikers.

De politici en de netbeheerders moeten werk maken van een **efficiënt en transparant bestuur** van deze publieke energiebedrijven. Daarbij staat niet de winst voorop maar de goede dienstverlening aan de netgebruikers. Die gebruikers - o.a. de gezinnen - hebben recht op directe inspraak in het beheer van de netten.

We vragen dat de **Vlaamse regulator (VREG)** - die de beheerders van onze energienetten controleert - versterkt wordt. We willen een regulator die erop toeziet dat de financiële toestand van de netbeheerders gezond is, het beheer van netten efficiënt gebeurt, alle gebruikers van gas-, elektriciteits- en warmtenetten gelijk behandeld

worden, de aangerekende tarieven rechtvaardig en betaalbaar zijn voor iedereen en de winstmarges van de netbeheerders beperkt worden tot een redelijk niveau.

Beleidsvoorstellen - zoals die over **de digitale (slimme) meters** - moeten het voorwerp zijn van een publiek debat op basis van eerlijke en volledige informatie en in het licht van een sociaal geïnspireerde langetermijnvisie op energienetten. De 'slimme meter' mag geen meerkost betekenen voor de consument.

2.2. De energiefactuur en de prijs van koolstof

België onderzoekt of het systematisch een **lagere BTW** kan invoeren op klimaatvriendelijke (en circulaire) goederen en diensten.

Vlaanderen pakt **energie-armoede** aan de bron aan. De overheid zorgt ervoor dat ook minder begoede mensen gehuisvest zijn in een energiezuinige woning en dat ze gebruik kunnen maken van energiezuinige toestellen. Elk gezin heeft een betaalbare en eenvoudige toegang tot energiebesparende ingrepen en een verzekerde energiebevoorrading. Zolang energie-armoede niet aan de bron is weggewerkt, hebben mensen recht op sociale energietarieven. De groep die in aanmerking komt voor sociale energietarieven wordt uitgebreid zodat iedereen die daadwerkelijk in energie-armoede leeft er van kan genieten.

De overheid beëindigt stap voor stap elke vorm van beleid, steun of belastingen die het gebruik van fossiele brandstoffen bevoordeelt.

We willen **taksen op fossiele energie**, mits er de garantie is dat die effectief gebruikt worden om

1

de transitie te bekostigen. Bovendien houdt steun aan transitie ook expliciet in dat alternatieve werkgelegenheid een duidelijk oogmerk is. Het kan niet dat de kosten voor steun aan hernieuwbare energie - zoals nu - voor het overgrote deel doorgerekend worden in de elektriciteitsfactuur maar niet in die van gas of olie. Het kan evenmin dat die kosten terecht komen in de factuur van de laagspanningsklanten (burgers en kleine bedrijfjes) terwijl de grote energiegebruikers grotendeels vrijgesteld worden.

De afgeschafte Turteltaks moet vervangen worden door een **sociaal gecorrigeerde heffing op het gebruik van fossiele brandstoffen** (koolstofprijs/CO₂-heffing). Deze heffing dient gepaard te gaan met begeleidende maatregelen voor de huishoudens en voor (bepaalde) economische sectoren. De maatregel mag bv. niet leiden tot concurrentievervalsing in de transportsector. Vooral in Europees perspectief dient erover gewaakt dat concurrentievervalsing ingrepen het risico van sociale dumping niet vergroten. Economische activiteiten die al vallen onder het Europees Emissiehandelssysteem voor broeikasgassen kunnen vrijgesteld worden van de heffing, op voorwaarde dat daarvoor een voldoende hoge koolstofprijs geldt. De opbrengst van de heffing gaat naar de financiering van het klimaatbeleid: namelijk naar de energierenovatie van woningen, het betalen van de steun aan hernieuwbare energie, het sociaal energiebeleid en klimaatneutrale (collectieve) vervoerssystemen.

De elektriciteitsfactuur mag niet gebruikt worden als een verdoken belastingbrief. We vragen een onderbouwd breed maatschappelijk en sociaal overleg over een **rechtvaardige verdeling van alle kosten** die via de energiefactuur aangerekend

worden.

Een internationaal, Europees en Belgisch beleid is noodzakelijk om te komen tot een **rechtvaardige verdeling van de kost van de energietransitie**. Dat houdt o.a. in dat alle bedrijven die een belangrijk negatief effect voor het klimaat veroorzaken een prijs betalen voor de broeikasgassen die ze uitstoten. Zolang deze afspraken niet sluitend zijn, moet gezocht worden naar maatregelen om oneerlijke concurrentie - bv. van buiten de EU - te vermijden. Dat kan bv. door een belasting te heffen op de broeikasgasinhoud van producten die ingevoerd worden uit landen van buiten Europa die geen gelijkwaardig klimaatbeleid of koolstofprijs hebben.

In afwachting van een gelijk speelveld op internationaal niveau dat zorgt voor een hoog niveau van bescherming, streven we naar de verdere verbetering van het bestaande Europese systeem dat zorgt voor een koolstofprijs voor grote Europese bedrijven (**European Emissions Trading System, EU ETS**). We willen o.a.:

- Dat de geplande hervorming van EU ETS ertoe leidt dat de bedrijven die vallen onder het toepassingsgebied o.a. minder gratis rechten toegekend krijgen zodat de prijs per CO₂-recht automatisch stijgt en ze zo een substantieel hogere prijs betalen voor hun uitstootrechten. Tot nu toe ligt de prijs van de ETS-rechten te laag om de noodzakelijke omslag uit te lokken op het vlak van innovatie en investeringen. Dat komt omdat er teveel rechten uitgedeeld werden én ze bovendien vaak gratis gegeven werden. Alleen voor zover bedrijven blootgesteld zijn aan internationale concurrentie met landen buiten de Europese Unie en ze daardoor de koolstofprijs niet kunnen doorrekenen, kunnen ze gratis

rechten ontvangen.

- Dat Europa werk maakt van het aangekondigde 'Just Transition Fonds' onder EU ETS om werknemers in koolstofintensieve regio's te ondersteunen om de omslag te maken naar een klimaatneutrale economie.
- Dat de inkomsten uit de veiling van EU ETS-emissierechten gaan naar investeringen in de klimaatneutrale economie, meer bepaald in innovatie, energie-efficiëntie, hernieuwbare energie, de begeleiding van werknemers via vorming en opleiding in de betrokken sectoren en ten slotte klimaatfinanciering in het Zuiden.

De Europese Unie moet maatregelen treffen om ervoor te zorgen dat iedereen een redelijke bijdrage betaalt voor de steun aan hernieuwbare energie.

2.3. Een gezamenlijke inspanning voor duurzame mobiliteit

Een duurzame mobiliteit omvat ten eerste het **beperken van het aantal kilometers** dat wordt afgelegd met (milieuschadelijk) personen- en goederenvervoer. Een goede ruimtelijke ordening maakt hier bijvoorbeeld een verschil (zie verder).

Ten tweede gaat het om het **beperken van de uitstoot van schadelijke gassen**. Elektrificatie van de mobiliteit met hernieuwbaar opgewekte elektriciteit is hier een belangrijke eerste stap. Trein en tram zijn al elektrisch, nu nog elektrische bussen. Er is beleid nodig dat zorgt voor de (verdere) doorbraak van elektrische fietsen en elektrische wagens. Daarnaast moet er dringend onderzoek komen naar nog betere ecologische alternatieven zoals de aandrijving op basis van waterstof. Sturen naar de **keuze van het juiste vervoermiddel** is de boodschap. Wat het personenvervoer betreft,

bepaalt het STOP-principe de volgorde van voorkeur: stappen, trappen, openbaar vervoer en dan pas privévervoer. Maar er moeten wel goede alternatieven zijn voor minder mobiele mensen (ouderen, mensen met een beperking, ouders met kleine kinderen, enz.). Bovendien moeten de alternatieve modi ook ontwikkeld worden in de landelijke gemeentes.

De keuze voor het juiste vervoermiddel dringt zich ook op binnen Europa. Extra investeringen in openbaarvervoer en een Europees HST-netwerk dringt zich op. Verplaatsing per vliegtuig binnen Europa is te vervuilend en onhoudbaar op langere termijn.

We willen dat Vlaanderen en de steden en gemeenten investeren in een goed werkend en betaalbaar openbaar vervoer en inzetten op het nog te weinig benutte potentieel van de fiets. Dit kan door meer te investeren in fietspaden en fietsautostrades. De overheden moeten in hun beheersovereenkomsten met de NMBS en De Lijn een langetermijnvisie ontwikkelen voor een kwalitatief mobiliteitsaanbod. Opeenvolgende besparingen ontwrichten momenteel de werking van De Lijn, terwijl het noodzakelijk is dat De Lijn over voldoende middelen en mensen beschikt om de dienstverlening te verzekeren.

Een systeem van spitsheffing of slimme **kilometerheffing voor personenwagens** kan een stap vooruit zijn op voorwaarde dat het wordt ingevoerd op een verantwoorde en sociaal rechtvaardige manier, na grondig onderzoek terzake. Wij vragen dat de werkgevers deze heffing ten laste nemen. Hierdoor zullen zij sneller geneigd zijn om naar efficiënte mobiliteitsoplossingen voor hun werknemers te zoeken.

1

Het **goederenvervoer** over waterwegen of per trein dient ondersteund en financieel gestimuleerd. Beperkende regelgeving die vervoer over water hypothekeert (bv. vervoer van afval) dient bijgestuurd te worden.

Mobiliteit moet **voor iedereen betaalbaar** zijn. Anders dreigt vervoersarmoede: mensen worden uitgesloten van allerlei activiteiten omdat ze zich moeilijk kunnen verplaatsen. Als de overheid mobiliteitsmaatregelen wil nemen, moet ze altijd vooraf nagaan wie daarbij zou winnen of verliezen. Voor de senioren en jongeren moet het openbaar vervoer terug gratis worden. Het woon-werkverkeer moet ten laste zijn van de werkgever en beantwoorden aan het STOP-principe.

Zowel economische (o.a. bedrijventerreinen) als maatschappelijke bestemmingen (o.a. voorzieningen op het vlak van welzijn, gezondheid en ontspanning) moeten vlot bereikbaar zijn te voet met de fiets en/of met het openbaar vervoer. Een goed werkend en betaalbaar openbaar vervoer moet garanderen dat mensen op hun bestemming geraken, maar ook dat de files op onze wegen aangepakt worden. Ook de ruimtelijke ordening moet daarop afgestemd worden.

Werkgevers moeten verplicht worden na te denken over mobiliteit en hierrond maatregelen te nemen. Dat kan door - naar Brussels voorbeeld - alle grote ondernemingen in Vlaanderen te verplichten om bedrijfsvervoerplannen op te stellen. Verder moet de overheid werkgevers aanzetten om hun bedrijf te vestigen op een voor de werknemers vlot bereikbare plaats.

Ook de overheid neemt haar verantwoordelijkheid op en zorgt voor een goede, multimodale ontsluiting

van bedrijventerreinen. Dit betekent aansluiting op de autostrade, haltes voor openbaar vervoer, gecentraliseerde parkings en veilige fiets- en wandelzones.

In het **sociaal overleg** geven we prioriteit aan duurzame mobiliteitsoplossingen voor werknemers. We onderhandelen bij voorkeur verplaatsingsvergoedingen die energiezuinige en elektrische mobiliteit aanmoedigen in plaats van wagens op fossiele brandstoffen. We vragen bedrijfsfietsen en eisen veilige fietspaden. En we maken in alle sectoren een prioriteit van een fietsvergoeding voor wie naar het werk gaat met de fiets. Ook het optrekken van de fietsvergoeding en daaraan verbonden fiscale grens dient te worden onderzocht. Bedrijfsfietsen dienen aangeboden en betaald te worden door de werkgever, zonder dat dit een impact heeft op de algemene loonvoorwaarden.

We willen een **mobilitetsbudget** dat elke werknemer vrij kan besteden aan zijn woon-werkverplaatsingen en zo werknemers beloont die kiezen voor duurzaam vervoer. Dat mag echter niet leiden tot loonverlies voor de werknemers of minder inkomsten voor de sociale zekerheid en de overheid. Het huidige beleid inzake bedrijfswagens werkt omgekeerd herverdelend, is duur voor de overheid en is milieubelastend. Het inzetten van bedrijfswagens als loonkostverlagende maatregel, de zogenaamde salariswagen, is bovendien nadelig voor de RSZ-financiering en de belastingen. Daartegen verzetten we ons. Het is niet de bedoeling dat de werknemers loonverlies lijden.

In de **eigen werking** gaan we na hoe zoveel mogelijk korte dienstverplaatsingen kunnen gerealiseerd worden met de fiets. We voeren dit concreet uit met deelfietsen, bedrijfsfietsen en de combinatie fiets-

collectief vervoer. Daarnaast onderzoeken we het mogelijke gebruik van digitale vergadertechnieken zoals *Video Conference* of *Skype for Business*, en experimenteren we hiermee. We schakelen over op energiezuinige of elektrische alternatieven in plaats van wagens op fossiele brandstof.

2.4. Bewust omgaan met landbouw en voeding

Ook landbouw en voeding zorgen voor de uitstoot van broeikasgassen. Het soort voeding dat mensen kiezen, maakt een verschil. Als we voedingsmiddelen rangschikken van hoge naar lage uitstoot, veroorzaakt de productie van rundsvlees de hoogste uitstoot. Daarna volgen varkensvlees, kip en ten slotte voeding afkomstig van planten zoals graangewassen en groenten.

We willen daarom dat de door de overheid ondersteunde marketingcampagnes **betere voedingsgewoonten** aanmoedigen, eerder dan aanmoediging van afzet van wat nu geproduceerd wordt. We vragen meer steun en sensibilisering rond korte-keten-projecten en werken zelf onze eigen steun aan initiatieven in gans Vlaanderen verder uit (cfr Samen Sterker ABVV Oost-Vlaanderen). We promoten het "zelf kweken van groenten en (klein-) vee" in eigen moestuin en volkstuinten als "echte korte keten". Eigen moes-/volkstuinten zijn een sterke motor om bewustwording te realiseren. Op die manier ontstaat een draagvlak voor de meer grootschalige duurzame landbouw.

Ook andere factoren zoals de gebruikte landbouwtechnieken, de manier van verwerken en verpakken, en de afstand waarover voedsel getransporteerd wordt (van de kweek tot op ons bord) spelen een rol. We vragen daarom dat de

overheid ook de landbouw- en voedingssector aanspreekt op zijn verantwoordelijkheid.

Het landbouwbeleid moet gebaseerd zijn op de principes van eerlijke wereldhandel. Er zijn oplossingen nodig voor **voedselverlies**. In Vlaanderen gaat elk jaar ongeveer 2 miljoen ton aan voedsel (en nevenstromen) verloren. Dat gebeurt in de volledige voedselketen, van boer tot consument. Zo wordt bijna 10% van fruit en groenten afgekeurd omdat het geen perfecte vorm, kleur of formaat heeft. Een oplossing voor het voedselverlies zit bijvoorbeeld in het herverdelen van het voedsel voor mensen in armoede alsook in het verwerken van het voedsel daar waar mogelijk.

2.5. Een sprong voorwaarts op het vlak van bouwen en wonen

De overheid moet ervoor zorgen dat er veel meer werk gemaakt wordt van **energie-efficiënte gebouwen**. Dit moet hand in hand gaan met het streven naar kwalitatief en betaalbaar wonen voor iedereen, het creëren van kwalitatieve jobs en het tegengaan van sociale dumping in de bouwsector en de transportsector. Nieuwe gebouwen - en zeker nieuwe wijken - bieden de meeste mogelijkheden. Maar jaarlijks wordt slechts 1% van het gebouwenbestand vervangen.

Vooraf **(energie)renovatie van bestaande gebouwen** verdient een stevige impuls. De overheid kan gezinnen zoveel mogelijk helpen om efficiënt en betaalbaar hun woning te verwarmen en te renoveren. Daarbij is extra aandacht nodig voor energie-efficiëntie en woonkwaliteit van woningen van minder begoede groepen met een bijzondere focus op de sociale woningen. De overheid kan het voorbeeld geven door te zorgen voor kwalitatieve

1

en energiezuinige circulaire publieke gebouwen (scholen, zorginstellingen, administratieve gebouwen). Ook in de dienstensector en bij kantoorgebouwen valt heel wat winst te halen.

Volgende maatregelen zijn daarbij belangrijk:

- Het streven naar betaalbare en kwalitatieve gebouwen moet hand in hand gaan met het streven naar klimaatneutrale gebouwen. Op het vlak van **gebouwenverwarming** kan de overheid bv. nagaan hoe ze mensen kan laten overschakelen van fossiele verwarming en van traditionele elektrische verwarming/koeling naar meer energiezuinige en koolstofarme alternatieven zoals warmtepompen en warmtenetten. Dat kan ook de energierekening fors doen dalen.
- De overheid moet onderzoeken hoe grondige renovatie en (waar nuttig) hernieuwbouw het best financieel ondersteund kunnen worden. **Voordelige leningen** om dergelijke investeringen te financieren zijn in elk geval een instrument.
- Ook **niet-financiële steun** is belangrijk. Het gaat o.a. over:
 - Systemen om kandidaat-kopers en huurders goed te informeren over het energieverbruik van de woning die ze op het oog hebben (cfr. de woningpas).
 - Systemen om (ver)bouwers te helpen met alles wat komt kijken bij een verbouwing ("ontzorging"), bijvoorbeeld een loket waar ze met al hun vragen terecht kunnen en waar ze begeleiding kunnen krijgen bij de planning en uitvoering van (energie) renovatiewerken.
 - Aandacht voor collectieve (bv. wijkgerichte) projecten.
 - Het aanmoedigen van groepsaankopen voor bouwmaterialen en energiezuinige

(verwarmings-) toestellen gekoppeld aan "ontzorging", bijvoorbeeld hulp bij het aanvragen van premies.

- Er zijn belangrijke inspanningen nodig om ook **minder begoede groepen** in de samenleving vooruit te helpen.
 - We eisen dat de overheid veel meer investeert in kwalitatief, betaalbaar en energiezuinig wonen via de sociale woningbouw. Dat is de beste manier om ook de situatie op de huurmarkt te verbeteren. Daarnaast zijn ingrepen in de huurmarkt zelf nodig, alsook vernieuwende ideeën zoals de community land trust. Een community land trust maakt werk van betaalbaar wonen doordat de grond eigendom blijft van die organisatie en de bewoner alleen de woning koopt.
 - Rechtvaardig beleid houdt in dat financiële en niet-financiële vormen van steun zeker ook helpen bij wie het echt nodig heeft. Veel mensen hebben niet het budget om te renoveren, maar de Vlaamse premies gaan vooral naar mensen die dat geld wél hebben. Er is een versterking nodig van de energiehuisen die o.a. renteloze leningen geven aan minder begoede groepen. Ook een derde betalersysteem kan hier een oplossing bieden.
 - Het aanbod van voldoende degelijke sociale wooneenheden zal evenwel niet snel gerealiseerd worden. Vandaar het belang van een versterkt toezicht op de private huurmarkt. Er moeten minimumnormen komen voor de private huurwoningen (zoals energetische voorwaarden en een verplicht conformiteitsattest...). Ook financiële incentives zijn belangrijk. Zo mogen verhuurders hun huurprijs niet meer doen

stijgen als de woning niet beantwoordt aan bepaalde standaarden.

Duurzaam wonen is meer dan zorgen voor duurzame gebouwen. Ook een goed beleid op het vlak van **ruimtelijke ordening** is cruciaal. Vlaanderen geraakt langzaam volgebouwd. We willen dat de aangekondigde betonstop in de praktijk gebracht wordt. Er is werk aan de winkel om te komen tot aangenaam wonen en leven in stads- en dorpskernen (met o.a. groenvoorzieningen en school-, winkel-, recreatie- en cultuurinfrastructuur).

Dit drukt o.a. de kostprijs voor de aanleg, het onderhoud en het beheer van allerlei netwerknutsvoorzieningen (wegen, netwerken voor gas, elektriciteit, warmte, telecommunicatie, drinkwater en riolering, ...) en vermindert de mobiliteitsbehoefte.

We ijveren in het sociaal overleg voor **opleiding en vorming van werknemers** - bijvoorbeeld in de bouwsector - in het licht van de sectorale veranderingen omwille van het streven naar klimaatneutraal bouwen.

We onderhandelen met de werkgevers in zoveel mogelijk bedrijven en sectoren over het herinvesteren van een percentage van de winsten in het **energiezuinig maken van bedrijfsgebouwen en infrastructuur** en zetten zo dit thema op de agenda. We maken jaarlijks een rapport waarin we de resultaten van de onderhandelde inspanningen van het sociaal overleg voor dit soort ingrepen openbaar maken. Zo tonen we aan dat energie besparen een belangrijk thema is voor sociaal overleg en dat we bijdragen aan een duurzame toekomst. Als vakbond investeren we voorafgaand in de grondige vorming van onze vertegenwoordigers op de werkvloer rond

dit thema.

We onderzoeken de mogelijkheid om voor de **vakbondsgebouwen** van de ABVV-geledingen de bestaande expertise te delen met als doel tot een betekenisvolle vermindering van het water- en energieverbruik te komen. Naast de ecologische impact kan dit ook een kostenreductie inhouden.

3. Opstap naar een circulaire economie

De overheid, de bedrijven en de gezinnen hebben een gedeelde verantwoordelijkheid om maximaal werk te maken van het **voorkomen van afval** en van het **verlengen van de levensduur van producten**. Gezinnen kunnen vooral bijdragen door gedragsverandering. De overheid en de bedrijven kunnen het economisch systeem zelf veranderen. Dit kan o.a. door:

- Af te stappen van wegwerpgoederen die slechts één keer gebruikt worden en daarna weggesmeten worden. Herbruikbare of biologisch afbreekbare verpakkingen zijn een deel van het alternatief.
- Geplande veroudering van producten tegen te gaan. Dit betreft een industriële strategie om producten te ontwerpen waarbij op voorhand wordt bepaald hoe lang een product of gebruiksvoorwerp mag meegaan (meteen wordt zo bepaald hoe vaak de consument een nieuw model koopt). Daarbij besteden we bijzondere aandacht aan de geplande veroudering van producten door het niet langer ondersteunen en/of updaten van software.
- De garantieperiode voor producten op te trekken

1

zodat fabrikanten verplicht zijn om ze duurzamer te maken.

- Ondersteunen van de ontwikkeling en promotie van nieuwe circulaire businessmodellen waarbij ondernemingen verantwoordelijkheid dragen voor de levensduur van een product, en daardoor zoeken naar de meest duurzame manier van produceren.
- Het gemakkelijker maken van herstel, o.a. door de invoering van de verplichting om producten zo te maken dat ze gemakkelijk te herstellen zijn, door het veralgemenen van een lagere BTW op herstellingen, enz.
- Het aanmoedigen van hergebruik en herstel. Zo kan de overheid bij de aanschaf van producten een zeer kleine extra bijdrage innen - vergelijkbaar met de Recupel-bijdrage die nu geïnd wordt om de recyclage te betalen van afgedankte elektrotoestellen - die zorgt voor een bijkomende financiering van de kringwinkels. De Kringwinkels kunnen daarmee extra sociale tewerkstelling scheppen waarmee het herstel en het hergebruik van goederen bevordert wordt. Ze kunnen bv. ook herstellpunten worden waar mensen hun goederen kunnen laten herstellen (vgl. met repaircafés).
- De mogelijkheden van de digitale revolutie aanwenden om circulaire strategieën uit te bouwen en te optimaliseren (industrie 4.0 ontmoet de circulaire economie).

Vlaanderen ligt in het hart van de meest dichtbevolkte en de meest geïndustrialiseerde regio van Europa. Bovendien is ons land nu al een Europese **koploper op het vlak van duurzaam materialenbeleid**. Vlaanderen is dan ook goed geplaatst om de recyclage- en materialendraaischijf van deze regio te worden. Het is aan de overheid en de bedrijven om die troeven ten volle te benutten en

ze te verankeren in het industrieel en milieubeleid. Dat kan o.a.:

Door de drempels weg te werken die bedrijven tegenhouden om meer gerecycleerde materialen te gebruiken, bv. door voor gerecycleerde materialen dezelfde kwaliteitseisen in te voeren als degene die gelden voor primaire grondstoffen.

Door bij de inzameling en de verwijdering van afval de verschillende soorten afvalstromen beter gescheiden te houden, wordt het eenvoudiger om de afvalstromen tijdelijk op te slaan en de daarin vervatte materialen te recyclen. Statiegeld voor verpakkingen moet veralgemeend worden.

Zelf zetten we in op een werking over de circulaire economie die de sectoren overschrijdt en waarmee we kennis en ervaringen uitwisselen.

